

In zopet se je spustil v tek . . .

Bilo mu je vroče, da mu je pot curkoma tekla po vročem, napetem rdečem čelu, črez koščeni obraz . . .

Oči so se mu izbulile, — Iz ust pa so se mu cedile bele pene . . .

»Krasno . . . krasno . . . fulminantno . . .«

In tekal je in tekal.

Vmes pa je spet in spet jecljal in grgral:

»Piramidalno . . . izvrstno . . . krasno . . .«

In tekal je v eno mer . . .

A hipno se je ustavil v tem blaznem tekanju. —

»Evelina . . .!«

Kriknil je kakor blazen. — Roke — v desnici je še vedno tiščal usodno pismo — je razširil, zamahnil z njimi po zraku — ter kakor posekano drevo po dolgem telebnil na tla . . .

(Dalje prihodnjič.)

Masaryk — slovanski filozof.

Spisal Ivan Ž.

Filozofija je prišla v poslednjih časih zelo ob veljavo; nekateri sploh dvomijo, imali še pravico do obstanka in imena. Ves srednji vek in skoro do dandanes so modroslovci vsi vprek prisegali na Aristotela. Toda induktivna metoda, počenši od Bakona in Kartezija, in pa velikanski razvoj prirodnih znanosti sta izpodjedla tla peripatetiški metafiziki in celi stari filozofiji.

Poedinci so sicer tudi v naših časih izkušali mogočno narasle vede harmonski združiti ter utemeljiti na tej podlagi enotno svetovno naziranje, češ, da to bi bil pravi namen filozofiji. Toda komaj si je ta ali oni mislec zgradil svoj modroslovni sestav, že so se oglasili prirodoslovci s svojimi analizami in se krohotaje režali v obraz — modrecu na podlagi svojih neovržnih števil.

Modroslovci so torej — po mnogih brezuspešnih naporih — obupali, da bi mogli sploh ustanoviti znanstveno filozofijo. Enotno svetovno naziranje, so dejali, je le toliko znanstveno in ne utopija, kolikor se naslanja na poskus in broj: zedinjevali so pozitivne vede

v kolikor možno enotno celoto, in ker so tudi človeka spravili v to področje, se je jela razvijati sociologija. Takega strogo pozitivnega značaja je »Sistem pozitivne filozofije« po Francozu Avg. Comteu.

Da so zašli misleci do te pretirane pozitivnosti, poleg katere so skoro do cela zanemarili čuvstvo in voljo, temu se ni čuditi. Kaj se je vse svoj čas pisalo pod imenom »filozofija«! Vzemí v roke svoje dni tako slavljenege Hegla in ga čitaj — mislim, da te kmalu mine veselje. O vsem govori; tolmači bistvo prirodnih in duševnih sil s tako besedičnostjo, da čitatelj kmalu začinja dvomiti, je-li tako pi-sarjenje šala ali resnica. Značilno, četudi hiperbolno se je glede na takšne nemške »mislece« izrazil Francoz Renard, da smatrajo v Nemcih stoprav to za filozofijo, kar je nejasno in temno.

Še bolj nego Comte se naslanja Anglež Herbert Spencer na induktivne prirodne vede. Celi krog raznih znanstvenih strokovnjakov rabi Spencerju pri znanstvenem razmotrovanju — prim. »Sistem sintetiške filozofije« in druga njegova dela — v katerem res genijalno spaja vse nove znanosti. Zlasti pa je descendentna teorija, započeta po Goetheju, Lamarcku in Darwinu, iz katere Spencer zajema; tako je res močno pospešil tisto novo vedo, katera ima i v teoretiškem i v praktiškem oziru veliko bodočnost: sociologijo.

Spencer, pravi duševni velikan, mislec treznega razmišljanja, razglablja v sociologiji, ki mu je veda o družabnem človeškem bitju, celega človeka, to je, vsa njegova svojstva in vse njegove sile, torej ne samo razum, ampak tudi čuvstvo in voljo.

To je bil v znanstveni filozofiji velik napredek. Dotlej se je ne-govala najnovejša veda o naturi in človeku le od intelektualne strani; kajti ker sta v prejšnjih časih slepo čuvstvo in brbljava domišljavost zavedli v pogubni labirint subjektivnega mišljenja, je za-bredla filozofija — iskaje rešilne niti do izboda v svobodno širno naravo — v nasprotni ekstrem ter se izključno oprijela eksaktnega, rezkega razuma, pri tem pa se vse premalo ozirala na čuvstveno in voljnostno stran človeškega bítva. In vendar sta v duševnem življenju čuvstvo in volja vsaj toliko važna faktorja, kolikor razum, in nikakor ne more postati jasno bistvo človeške duše, kdor prezre le enega izmed teh treh faktorjev. »Glavo« in »srce« so raz-ločevali pesniki vseh časov in narodov, a moderna racionalna filozofija ni hotela o srcu nič vedeti, in Herbart in njegovi učenci vsi do naj-novejšega časa so si tolmačili vse afekte, energijo in značaj iz golih predstav in iz načina njih zapletanja in razpletanja. Tako je bilo ne-izogibno, da je ta suhi racionalizem prišel »ad absurdum« . . .

Menda je več nego slučaj, da se je v tej filozofski suši in bedi pojavil rešitelj iz onega naroda, kateremu zapadni evropski svet pripisuje posebno močno razvito čuvstveno stran — iz naroda slovanskega — to je Slovan, Čeh Masaryk.

Masaryk je vzrastle iz sredine češkega naroda, kateremu je v razvoju naš toli podoben. Slovansko individualnost pa si je umel Masaryk ohraniti v kljub temu, da se je izobraževal med tujci, zlasti v Nemcih; s kratka: Masaryk se ni razvijal skokoma, temveč organski; le tako je bilo mogoče, da je filozofijo toli obogatil do današnjega dne. —

Masaryku je filozofija ona veda, katera spajaj vse poedine znanstvene stroke v enoto, in katera ponudi človeku harmonsko svetovno naziranje, v katerem se le-ta čuti srečnega, blaženega.

Kaj nam pomaga veliko znanje, če pa nam je čuvstvo razdvojeno, raztrgano in volja nestalna, nekrepka, nesposobna za uspešno delovanje? Kaj nam koristi imetek, bogastvo, če ga ne umejemo pametno uživati? In čemu je celi, na zunanje tako velikanski moderni napredek, če človeštvo pri tem nervoznem hlastanju pozabi samo sebe? Kaj nam pomaga, da si gradimo železnice, tovarne in gradove, zraven pa nič ne mislimo na zgraditev in dovršitev svoje notranjosti, svoje čuvstvenosti? Kako velikansko nasprotje mora nastati, ako v čisto novem, izpremenjenem milieuju ostane nemo pravi stari starinci glede na svoje mišljenje, čuvstvovanje in hotenje?!

To so vzvišena vprašanja, katera si zastavlja Masaryk, in katerim izkuša odgovoriti.

Človeštvo potrebuje enotnega harmonskega naziranja o sebi in o vsem svetu, potrebuje znanstvenega izpovedanja, prepričanja, ki ga bo popolnoma zadovoljevalo in ob enem osrečevalo.

Čehi se ponašajo s preslavno politično in kulturno zgodovino; davno pred inimi narodi so se bojevali za svobodni razvoj duševnih in materialnih sil. V Slovanu bije vroče, i za blaginjo bližnjika vneta srce; Slovan je vrlo pristopen altruistnim občutkom; svojo osebno srečo išče in najde le v celotni sreči skupine. Zato je tudi pričakovati — to ni utopija — da v današnjih hudih gospodarskih krizah, ki pretresajo ves kulturni svet, Slovani v prvi vrsti pripomorejo do ugodne rešitve perečega socialnega vprašanja, do zgraditve moderne filozofije.

Na slavno preteklost češkega naroda, ki je toliko krvi prelil za svobodo, se sklicuje Masaryk v svojih spisih vedno in vedno; zlasti pri delovanju Jana Husa in »Češkega Bratstva« se kaj rad, z mirnim zadovoljstvom zaustavlja (prim.: »Jan Hus, Naše obrození a reformace«). Tu započeto delo — pravi Masaryk — treba Čehom organski nadaljevati; kjer so prenehali Havlíček, Dobrovský, Palacký, Kollár, Smetana . . ., tam treba krepko zopet poprijeti . . . Bati pa se je slepega eklekticizma, kateri nekritično vse pobira pri tujcih in tako zanaša med surovo-zdrave Slované tudi smrtonosni strup zapadno-evropske hipercivilizacije (prim.: »Naše nynější krise« in »Česká otázka«). Skrbeti je za ekonomski in duševni napredek zanemarjenih proletarskih mas, da postanejo vsi kot enakopravni bratje deležni blažilne prosvete; le na ta način se postavi Slovanstvo na toli široko podlago, da mu bode zagotovljen za daljnjo bodočnost trden obstoj. Svarilo nam bodi na to stran usoda Poljske, ki je slonela ob malem številu oholih plemičev, dočim so bile široke mase narodove popolnoma brezpravne.

Masaryk pa tudi kot pravni učitelj in vzgojitelj uresničuje svojo teorijo; občuje z akademsko mladino ne samo kot vseučiliški profesor, ampak tudi kot starejši prijatelj, obiskuje delavska društva, kjer predava o tem i onem, in zlasti je neutruđen s peresom. On je urednik vzgledni »reviji za vedo, umetnost in socialni život«, ime ji je »Naše Doba«; tudi sodeluje pri tedniku slične smeri, pri »Času«. V omenjenih dveh listih se prav pregledno zasleduje in zabeleži vesoljnega sveta napredek v znanosti in umetnosti.

Tudi zapadni Evropi je Masaryk znan filozofski učenjak in pisatelj, zlasti po knjigi »Concrete Logik« (konkretna logika), v kateri je poskusil nekako klasifikacijo vseh znanosti, in pa po razpravi: »Selbstmord als sociale Massenerscheinung«. Osobito zadnje delo je velevažno za moderno sociologijo in psihologijo, in baš v teh strokah je Masaryk ugleden veščak. —

Velikansko je obzorje tega slovanskega modreca; ne samo prirodne vede, ampak tudi umetnost in leposlovje mu ponujajo snovi, o katerih premišljuje:

». . . was die Welt
Im Innersten zusammenhält.

Seveda so stavljene tudi njegovemu silnemu umu meje, čez katere mu ni dano videti kakor sploh nobenemu človeku, ki ga je rodila umrljiva majka; saj smo vsi ljudje omejena bitja z omejenimi čuti in z omejenim spoznanjem. Toda nekaj nam je dano doseči, in to je za

nas glavna stvar, namreč da dospemo do srčnega miru, do zadovoljnosti in sreče, do harmonijske čuvstvenosti. Najbolj vzvišena naloga filozofu je, da si ne ustanovi le sam svoje sreče, ampak da pomaga tudi kar najširšim človeškim slojem do kolikor največje sreče.

Masaryk se je potemtakem prvi izmed modernih filozofov povzpел do vzvišene etike Kristove, po kateri nam je vse svoje bližnjike ljubiti in svojo srečo iskati v tem, da osrečujemo druge: Dejanska ljubezen do bližnjikov je vrhunec praktične filozofije Masarykove.

To je ogrevajoči nauk našega misleca, nauk, ki nas navdušuje, z mladeniškim ognjem napolnjuje in nagiblje k družabnemu, vzajemnemu delovanju. V današnjih časih nizkotnega egoizma je bil skrajnji čas, da so nastopili možje, ki človeka opozarjajo na višji, blažji osrečevalni poklic: Išči svojo in svojega bližnjika srečo.

Taka filozofija ni golo igranje z abstraktnimi pojmi ali slovi, ki le še bolj zagrinjajo bistvo stvari — ta filozofija je filozofija življenja, filozofija širnih mas, znanstvena nabožnost, kakor se večkrat v spisih imenuje — znanstvena vera.

Masarykovo plodno delovanje je raztegnilo svoj vpliv že tudi med Jugoslovane, in da se v poslednjem času Hrvati in Srbi, zlasti mlajši, zopet družijo na temelju širjega socialnega programa, je nemala zasluga našega filozofa, in vredno je, da se tudi mi seznanimo z njim.

Ribič.

Da moja je ribica zlata,
Ki biva v globinah voda,
Ki bisere čuva bogata
In bajne zaklade morja,

Gradove si tri bi sezidal,
Lepo bi vse tri okrasil;
Sam car bi mi srečo zavidal,
A bi-li res srečen jaz bil?

O ne! Kaj hote mi zakladi,
Če nimam, kar srce želi?
Kaj beli mi hočejo gradi,
Če ljubice moje v njih ni?

Da moja je ribica zlata,
Jaz ne bi si želel gradov,
Le njo naj začara, da vrata
Pod nizki odpre mi svoj krov!

Aleksij Nikolajev.

